

Agrocomplex gebaat bij

Een duurzame agrosector, met ruimte voor investeringen, ontwikkelingen en innovaties, kan niet zonder boeren. ‘Twintig procent krimp van de veestapel kan het agrocomplex aan, maar bij veertig procent kraakt het’, aldus landbouweconoom Petra Berkhout.

TEKST JAAP VAN DER KNAAP

De Nederlandse en Belgische boeren staan op de barricaden voor hun bestaansrecht. De stikstofplannen die de ministers Van der Wal in Nederland en Demir in België recent presenteerden, bedreigen het boerenbestaan. In de scenario's is nauwelijks ruimte voor vakmanschap en techniek, waardoor gedwongen krimp van de veestapel onvermijdelijk lijkt. Dat heeft niet alleen gevolgen voor de boerenbedrijven, maar ook voor de periferie. ‘Als het aantal koeien en hun boeren afneemt, zullen veel toeleverende bedrijven dat merken; van dierenarts tot loonwerker, van mechanisatiebedrijf tot zuivelfabriek’, zo schetst Petra Berkhout. Berkhout is landbouweconoom aan de Wageningen Universiteit en geeft aan dat alle bedrijven rondom boeren het agrocomplex worden genoemd. Voor de verschillende agrocomplexen (er zijn agrocomplexen voor de varkens- en de pluimveehouderij, de tuinbouw en de grondgebonden veehouderij) worden jaarlijks de bijdragen aan de economie en de werkgelegenheid berekend. De meest recente data zijn van 2019. Het aandeel van alle agrocomplexen in de Nederlandse economie bedroeg

toen 7 procent en bezorgde 8,3 procent van de beroepsbevolking een baan. De grondgebonden veehouderij, waaronder de melkveehouderij valt, had een toegevoegde waarde van 8,6 miljard euro.

Dynamiek van de markt

Berkhout en haar collega's berekenden vorig jaar de economische gevolgen van een mogelijk krimpscenario. ‘We zagen dat een krimp van 20 procent van de melkveestapel zorgt voor een daling van de toegevoegde waarde van 1,7 miljard euro. Bij een krimp van 50 procent was dat 4,27 miljard.’ Een kanttekening hierbij volgens Berkhout is dat er geen rekening is gehouden met de dynamiek van de toeleverende en verwerkende industrie. ‘Als een zuivelfabriek onderbezet is, kan er geprobeerd worden om met melk uit andere regio's of andere landen de fabriek vol te krijgen.’

Ook Henk Flipsen gelooft in de dynamiek van de markt, maar voor de voerindustrie gelden wel andere uitgangswaarden. De voorzitter van Nevedi, de Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie, stelt dat voerfabrikanten

brede boerenbasis

gericht zijn op een efficiënte voerproductie voor een specifieke regio. 'Ze kunnen bij onderbezetting niet zomaar voer gaan maken voor het buitenland, dan worden de transportkosten te hoog.' Ook het grote aantal voerb企业 speelt een rol. 'Als die straks allemaal tien, twintig procent of meer overcapaciteit hebben, gaat dat ten koste van de efficiëntie. Dat kost elke fabriek geld, net zo lang tot er een partij financieel gedwongen wordt de zaak te sluiten.' Mocht het tot krimp komen, dan moet ook de voersector daarom gecompenseerd worden, stelt Flipsen. 'Fabrieken moeten immers versneld worden afgeschreven, terwijl ze juist afgelopen jaren volop hebben geïnvesteerd in een duurzame voerproductie.'

Frank van den Heuvel, directeur van de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO), vult Flipsen aan. 'In kapitaalintensieve industrieën zijn de factoren tijd en zekerheid van belang. Zekerheid om te kunnen investeren, tijd om de kosten terug te verdienen. Mede daarom zijn de stikstofplannen onrealistisch en onwenselijk.'

Ruimte voor innovatie

Volgens Flipsen onderschat de overheid het effect van de krimp op de 'BV Nederland'. De landbouw is een belangrijke economische sector, stelt hij. Als die sector krimpt, is er volgens hem ook minder ruimte voor onderzoek en ontwikkeling (R&D). 'Er wordt nu rondom Wageningen veel R&D-werk verricht. Hier zit enorm veel kennis dicht bij de boer, die de kennis in de praktijk toetst. Als de boer hier straks niet meer zit, waarom zouden de R&D-afdelingen van internationaal opererende bedrijven hier nog willen blijven?'

Petra Berkhout deelt die zorg. 'Nederland is gebaat bij

een minimale primaire productie om innovatie en kennis op niveau te kunnen houden. Dankzij de primaire productie en de strenge wet- en regelgeving zijn hier tal van innovaties gedaan die ook elders in de wereld zijn toegepast. Boeren zijn daarbij onmisbaar.'

Hoe groot die boerenbasis of hoeveel vee er minimaal zou moeten zijn, vindt Berkhout lastig in te schatten. 'Twintig procent krimp kan het agrocomplex aan, bij veertig procent kraakt het.'

Lammert Veenhuizen, CRV-directeur voor Nederland en Vlaanderen, stelt ook dat kennisontwikkeling en innovatie belangrijke bijdragen zijn om uit de stikstofimpasse te raken. 'De dialoog moet weer worden gestart, maar dan moet de overheid wel openstaan voor nieuwe ideeën. Via minder eiwit in het rantsoen, efficiënter omgaan met voer en innovaties in huisvesting is er echt veel te bereiken.' Minder vee en minder boeren is volgens hem niet alleen schadelijk voor de leefbaarheid van het platteland, maar ook voor de wereldwijde voedselproductie. 'We zitten hier in een vruchtbare rivierendelta, waar je efficiënt gras kunt omzetten in melk. CRV zet volop in op onderzoek naar voerefficiëntie. Efficiëntere koeien hebben minder voer nodig en produceren minder mest en daarmee minder stikstof. Maar we moeten wel de tijd krijgen om daaraan te werken als sector.'

Nederland exportland

Flipsen constateert dat de overheid innovatie vooralsnog te weinig kans geeft. 'De overheid laat zich leiden door de eigen vertaling van Europese wetgeving en bestuursrechtelijke uitspraken van de Raad van State. De angst voor juridisering van dit beleidsdossier leidt ertoe dat de

overheid alles vooraf juridisch wil dichttimmeren. Daarmee druk je innovatie de kop in. En juist met innovatie is de sector groot geworden.'

Het bedrijf Lely uit Maassluis heeft het woord innovatie in zijn bedrijfslogo. Het bedrijf krijgt veel media-aandacht, omdat het met de Lely Sphere een luchtwassysteem heeft waarmee het – naar eigen zeggen – 70 procent ammoniakreductie in de stal kan halen. Sinds 2021 is de installatie erkend en opgenomen in de lijst Regeling ammoniak en veehouderij, de RAV-lijst. 'Er is veel interesse van boeren, maar ook vanuit bestuurders', zegt Lely-woordvoerder Cindy van IJzendoorn. 'Maar zolang er twijfel is of innovaties meetellen in de plannen van de overheid, is het begrijpelijk dat boeren voorzichtig zijn met investeringen.'

Volgens Van IJzendoorn werkt het bedrijf nauw samen met boeren om producten te ontwikkelen en te testen, voordat ze praktijkrijp zijn. 'Nederland is onze bakermat, we hebben hier niet voor niets recent in een nieuwe campus geïnvesteerd', zo reageert ze op de vraag of Nederland in de toekomst wel aantrekkelijk blijft voor de afdeling R&D. Afgelopen jaar was immers nog minder dan tien procent van de omzet van Lely afkomstig uit Nederland. 'De Lely Sphere is een lokaal product, dat we konden testen en verbeteren met boeren. De lijntjes met boeren zijn hier kort, dat blijven we koesteren.'

Van den Heuvel van NZO kan zich ergeren aan de kritiek op de leidende positie van Nederland als exporteur van agrarische producten. 'In Frankrijk zijn ze goed in het maken van wijn. We vinden het wel heel normaal dat ze die wijn massaal exporteren. Nederlanders zijn goed in het produceren en verwerken van melk. En wat noemen we export? Voor sommige zuivelfabrieken is Duitsland dichterbij dan Amsterdam.'

Kansen blijven zien

Uiteindelijk delen de bedrijven in het agrocomplex de zorgen van de boer over de stikstofplannen. 'Boeren en de agrarische sector zijn gewend aan veranderingen. Die kunnen ze aan, maar veranderingen vragen tijd en toekomstperspectief. Nu die ontbreken, overheerst de onrust bij boeren en bedrijven', zo vat Van den Heuvel samen.

Maar onrust of niet, er wordt wel vooruitgekeken. Henk Flipsen wijst op projecten vanuit de Coalitie Toekomstgerichte Melkveehouderij, waarin verschillende boerenbelangenorganisaties en bedrijven uit de agroketen samenwerken. 'Daarin kijken we bijvoorbeeld naar de effecten van minder eiwit in het voer. Hoewel dit initiatief nu geen inrekenbaar effect heeft in de plannen van de overheid, gaan we er wel mee door. We willen laten zien dat we niet stilzitten, dat we kansen blijven zien. Dat is de kracht van de sector.'

Belgische zuivelsector vreest 800 miljoen euro omzetverlies

Door de huidige stikstofplannen is er in 2030 een kwart overcapaciteit in de Belgische zuivelverwerkende industrie, zo heeft Renaat Debergh, afgevaardigd bestuurder van de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ), berekend. 'De verwerkende industrie heeft sinds het afschaffen van het melkquotum fel geïnvesteerd, omdat er groei van het melkvolume was voorzien', aldus Debergh. 'Door de nieuwe plannen dreigt de melkproductie vanwege stoppende vee-

houders met 15 tot 20 procent te dalen. Dat heeft ook enorme gevolgen voor de zuivelindustrie.'

Debergh voorziet een verlies van 725 tot 1100 banen en 600 tot 800 miljoen euro aan verminderde omzet. BCZ heeft daarom officieel bezwaar aangetekend tegen de plannen. Een van de bezwaarpunten van BCZ is het referentiejaar. 'Door 2015 aan te houden als referentiejaar kun je spreken van onbehoorlijk bestuur. Sinds 2015 zijn er zeker duizend

veehouders gestopt en hebben tal van bedrijven geïnvesteerd in stikstofreducerende maatregelen.'

Debergh denkt dat een systeem van verhandelbare emissierechten, waarbij een deel afgeroomd kan worden, toekomst kan bieden voor de bedrijven die willen doorboeren. 'In het huidige akkoord ontnem je bedrijven alle ontwikkelmogelijkheden. We zijn niet tegen het reduceren van stikstof, maar wel tegen de manier waarop', zo besluit hij.